

Maatalouden ravinnepäästöjen vähentäminen

Maatalouden osuus ihmisen aiheuttamasta vesistöjen ravinnekuormituksesta on Suomessa noin puolet. Maatalouden aiheuttama kuormitus ei ole muuttunut viime vuosikymmeninä. Kokonaistypen ja -fosforin määrä on samalla tasolla kuin 1980-luvulla. Maatalouden aiheuttama kuormitus näkyy vesienlaadun huononemisenä erityisesti maatalousalueiden matalissa järvissä sekä Saaristomerellä. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan maataloudessa tavoitellaan 30 prosentin vähentämistä ravinnepäästöissä vuoteen 2015 mennessä.

Maatalouden ravinnepäästöjen vähentämiseen on panostettu EU-jäsenyyden aikana huomattavasti. Vuosittain 15 prosenttia maataloustuesta, noin 300 miljoonaa euroa, on käytetty maatalouden ympäristötukijärjestelmään. Tuen merkittävimpänä tavoitteena on ravinnepäästöjen vähentäminen.

Tarkastuksessa selvitettiin, onko kansallisen maatalouspolitiikan liikumavaraa hyödyntämällä mahdollista päästä nykyistä selkeästi vähäisempiin ravinnepäästöihin ja onko olemassa keinoja, joilla voitaisiin saavuttaa valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen vähennystavoite.

Tarkastuksessa havaittiin, että tavoitteista ja toimenpiteistä huolimatta maatalouden ravinnepäästöt eivät ole vähentyneet. Lisäksi maatalouden rakennekehitys on ollut sellaista, että riskit päästöjen kasvamiseen ovat lisääntyneet. Kotieläintalous keskittyy tietyille alueille, kuten Varsinais-Suomeen, Pohjanmaalle ja Pohjois-Savoon, lisäten eläinten lannan määrää suhteessa käytettävissä olevaan peltoalaan. Samalla Etelä-Suomessa nurmien ala vähenee viljanviljelyn kasvaessa. Tämä vähentää peltojen talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja lisää ravinteiden valuntaa.

Tarkastuksen perusteella ravinnekuormituksen vähentämistavoite on riskitiriidassa maatalouspolitiikan muiden tavoitteiden kanssa. Käytännössä tuotanto- ja tulotavoitteet ovat saaneet suuremman painoarvon kuin ympäristötavoitteet.

Tarkastuksessa havaittiin, että myös ympäristötukijärjestelmä on käytännössä osa maatalouden tulotukea. EU-säädösten mukaan ympäristötuki saa olla vain korvausta ympäristönsuojelun aiheuttamista lisäkustannuksista sekä tulonmenetyksistä. Tulopoliittisten tekijöiden vuoksi ympäristötuen ehtojen kustannusvaikutukset ovat olleet niin lieviä, että käytännössä kaikki viljelijät ovat osallistuneet järjestelmään. Lievistä tukiehdosta johdettua vesistökuormituksessa ei ole havaittu muutosta, vaikka järjestelmä on ollut käytössä jo 13 vuotta ja siihen on käytetty useita miljardeja euroja.

Vaikka ympäristötuen ehdot ovat olleet viljelijöille lieviä ja ympäristön kannalta tehottomia, niiden valvonta on työlästä. Ympäristötukiehtojen valvonta aiheuttaa yli puolet maataloustuen valvonnan kustannuksista, vaikka tuki on vain 15 prosenttia koko maataloustuesta.

Tarkastuksen perusteella nykytoimilla ei tulla saavuttamaan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista 30 prosentin vähenemää maatalouden ravinnepäästöissä vuoteen 2015 mennessä. Tarkastuksessa kuitenkin havaittiin, että nykytasoisien tuen toisenlaisella kohdentamisella olisi mahdollista selvästi vähentää maatalouden aiheuttamia ravinnepäästöjä. Toimenpiteitä ja tukea olisi kohdistettava päästöjen kannalta hankalimpiin, jyrkästi vesistöihin viettäviin peltoihin. Ne tulisi poistaa aktiiviviljelystä. Lisäksi lannoitusta tulisi edelleen vähentää. Aiheutuneet tulonmenetykset olisi mahdollista kompensoida ympäristötukeen nykyisin käytettävillä resursseilla. Tuki ei kuitenkaan kohdistuisi tasasuuruksena kaikille pelloille, kuten nykyjärjestelmässä.

Ravinnepäästöjen merkittävä vähentäminen ei tarkastuksen perusteella estäisi tuotannon omavaraisuustavoitteiden saavuttamista. Tällä hetkellä Suomi tuottaa maataloustuen avulla huomattavia määriä rehuviljaa vientiin. Rehuviljan vienti ulkomaille on tapahtunut pääasiassa EU:n maksamien vientitukien avulla, joten tuotannosta saatava kansantaloudellinen hyöty on vähintäänkin kyseenalainen. Rehuviljan ylituotanto on erityisen kannattamatonta, jos huomioidaan sen aiheuttamat ympäristöhaitat eli ravinnepäästöt vesiin. Peltoalan ja lannoituksen vähentäminen tulisikin kohdistaa rehuviljan ylituotannon vähentämiseen.